

REMLÎ, Hayreddin b. Ahmed

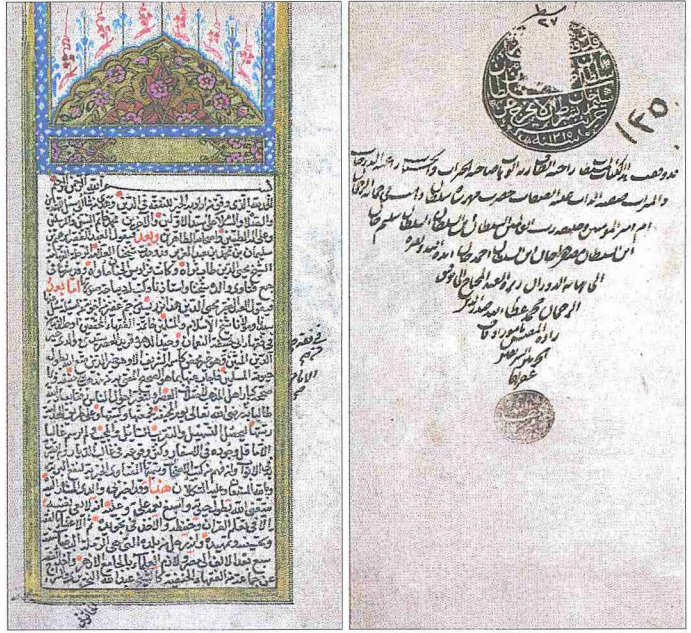
(خير الدين بن أحمد الرملي)

Hayruddin b. Ahmed b. Ali el-Eyyûbî
el-Uleymî el-Fârûkî er-Remlî
(ö. 1081/1671)

Hanefî fakihî.

993 yılı Ramazan başlarında (Ağustos 1585) Filistin'in Remle şehrinde doğdu ve orada yetişti. Erken yaşlarda Mûsâ b. Hasan er-Remlî'den Kur'an ve Şâfiî fıkıhı öğrendi. 1007'de (1598) Kahire'deki ağabeyi Abdünnebi'nin yanına giderek Ezher'de eğitimine devam etti. Burada bir süre daha Şâfiî fıkıhı okuduktan sonra Hanefî mezhebine geçti ve bu mezhebin fıkıhını öğrenmeye başladı. Aralarında Abdullah b. Muhammed en-Nahrîrî, Muhammed b. Muhammed el-Hânûtî, Ebû Bekir eş-Şinnâvî, Ahmed b. Emînüddin Muhammed b. Abdülâl, Ebû'n-Necâ Sâlim es-Senhûrî, Ebû Bekir b. İsmâil eş-Şenevânî, Süleyman b. Abdüddâim el-Bâbilî ve Abdurrahman el-Behnî'nin bulunduğu âlimlerden fıkıh, usûl-i fıkıh, hadis, kıraat ve nahiv dersleri aldı. Ezher'de fetva vermeye başladı. 1013 yılının sonlarına doğru (1605 başları) Remle'ye döndü. Bir süre Gazze'de ikamet etti. Ömrünün sonuna kadar memleketinde öğretim ve fetva işleriyle meşgul oldu. Şöhreti kısa sürede birçok bölgede yayıldı ve fetvalarına rağbet arttı. Resmî bir görev almayan Remlî meyve yetiştiriciliğinden elde ettiği gelirle geçimini sağladı ve birçok mülkü oldu. Şam, Kudüs gibi şehirler başta olmak üzere çeşitli bölgelerden gelen çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Bunlar arasında Muhammed b. Kemâleddin b. Hamza ile oğlu Burhâneddin İbn Hamza, İbrâhim b. Abdurrahman el-Hiyârî, Yahyâ b. Muhammed eş-Şavî el-Cezâirî, Ebû Sâlim el-Ayyâşî, Alâeddin el-Haskefî, Muhammed b. Hâfızüddin es-Sürûrî ve İsâ b. Muhammed es-Seâlibî gibi önde gelen âlimler anılabilir. Tefsir, hadis ve özellikle fıkıh konusunda yetkin olduğu belirtilen ve fukaha tasnifinde kendisine "meselede müctehid" kategorisinde yer verilen Remlî yaşadığı dönemde Hanefîler'in en önde gelen âlimi kabul edilmiştir. İlmî kudretinin yanı sıra saygın kişiliğiyle dönemin hâkim ve yöneticileri üzerinde nüfuz sahibi olduğu nakledilmektedir. Remlî 27 Ramazan 1081 (7 Şubat 1671) tarihinde Remle'de vefat etti. Zengin kütüphanesindeki kitaplar daha sonra Akkâ Valisi Cezzâr Ahmed Paşa tarafından bu şehirde yaptırılan Ahmediyye Kütüphanesi'ne konmuştur.

Hayreddin
b. Ahmed
er-Remlî'nin
el-Fetâva'l-
Hayriyye
adlı eserinin
unvan
sayfası ile
ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Mihrîşah Sultan,
nr. 135)

Eserleri. 1. el-Fetâva'l-Hayriyye*. Remlî'nin verdiği fetvaları oğlu Muhyiddin derleyerek kitap haline getirmeye başlamış, onun vefatı üzerine eser müellifin talebesi İbrâhim b. Süleyman el-Cinîni tarafından tamamlanmıştır (Bulak 1273, 1300; Kahire 1275-1276, 1310; İbn Âbidîn'in *el-'Ukûdû'd-Dürriyye* adlı eseriyle birlikte, İstanbul 1311, 1313). XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin değişik yörelerinde karışıklan meselelerle ilgili 2161 fetvayı ihtiva eden eser özellikle müellifin yaşadığı Filistin bölgesinde devrin din anlayışını, toplum yapısını ve sosyokültürel hayatın bazı yönlerini yansıtmaya açısından büyük öneme sahiptir. **2. Hâşiyetü'l-Bahrî'r-râ'ik.** Zeynüddin İbn Nuceym'in eseriyle ilgili olup *Muẖşirü'l-hakâ'iki'l-hafiyye mine'l-Bahrî'r-râ'ik* adıyla da geçer (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 343). **3. Hâşiyetü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir** (Nüzhetü'n-nevâzır *'ale'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*). Zeynüddin İbn Nuceym'in eseri üzerine hâşiyeler olup oğlu Necmeddin tarafından tamamlanmıştır (İstanbul 1290, Ahmed b. Muhammed el-Hamevî'nin şerhi ve Nureddin İbn Ganîm'in hâşiyesiyle birlikte). **4. Hâşiyetü Câmî'i'l-fuşûleyn** (*el-Le'âlî'd-Dürriyye fi'l-fevâ'id-i'l-Hayriyye*). Bedreddin Simâvî'nin eserine yazdığı hâşiyedir (I-II, Kahire 1300; Bulak 1301). **5. Hâşiyetü'l-Bezzâziyye** (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 322; Millet Ktp., Murad Molla, nr. 1092). **6. Feyzü'r-râzik 'ale'l-Bahrî'r-râ'ik.** Zeynüddin İbn Nuceym'in eserine dair yaptığı muhtelif çalışmalardan biridir (Kayseri Râşid Efendi Ktp., Râşid Efendi, nr. 272).

7. Levâ'ihu'l-envâr 'alâ Minehi'l-Gaf-fâr. Muhammed b. Abdullah et-Timurtâşî'nin kendi eseri *Tenvîrû'l-ebsâr'a* yazdığı şerhin hâşiyesidir (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1118, 1119; Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 405, Şehid Ali Paşa, nr. 760). **8. Dîvân** (TSMK, Revan Köşkü, nr. 700).

Kaynaklarda Bedreddin el-Aynî'nin *Remzû'l-hakâ'ik fi şerhi Kenzî'd-dekâ'ik* adlı eserine de hâşiyeler yazdığı belirtilen Remlî bazı risâlelere kaleme almıştır: *el-Fevzû ve'l-ğunn fi mes'eleti's-şeref mine'l-üm* (Süleymaniye Ktp., Yahya Tefvik, nr. 1582), *Risâle fi'l-Hızır* (Âtîf Efendi Ktp., nr. 2787). Bazı risâleleri de Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı (Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 322) bir mecmua içinde bulunmaktadır: *Meslekü'l-inşâf fi 'ademi'l-fark beyne mes'eletay es-Sübkî ve'l-Haşşâf* (vr. 244-267), *Cevâbü Risâleti's-Şeyh Şâlih b. Muhammed* (vr. 267-280), *Risâle fi cevâbi'l-es'ileti 'an ba'zı'l-mesâ'ili'l-fıkhiyye* (vr. 280-286), *Risâle fi sûreti'l-hücceti's-şer'iyye* (vr. 286-292), *Risâle fi beyâni'l-istisnâ' fi kavlihâ Te'â-lâ "lev kâne filhimâ ..."* (vr. 293-295), *Risâle fi'l-cevâb 'an mes'eleti men kâle "in fe'ale kezâ ..."* (vr. 295-297), *Cevâbü su'âli Şeyhi'l-İslâm Yahyâ Efendi fi mes'eleti'l-hilf* (vr. 297-303).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, II, 134-139; Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, II, 368-369; C. Zeydân, *Târîhu âdâbi'l-ugatî'l-Arabiyye*, Kahire 1911, II, 359; Serkis, *Mu'cem*, I, 951; Brockelmann, *GAL*, II, 408; *Suppl.*, II, 432; *Hedîyyetü'l-'ârifîn*, I, 19, 358; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 74, 375; Kehhâle, *Mu'*

cemû'l-mü'ellifin, IV, 132; Müneccid, *Mu'cem*, I, 153, 729, 778, 953; İhsan Abbas, "Hâir ad-Din ar-Ramlî's, Fetava: A New Light on Life in Palestine in the Eleventh / Seventeenth Century", *Die Islamische welt Zwischen Mittelalter und Neuzeit Festschrift für Hans Robert Roemer zum 65. Geburtstag* (ed. U. Haarmann – P. Bachmann), Beirut 1979, s. 1-19; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 287; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, II, 176; Samir M. Seikaly, "Land Tenure in 17th Century Palestine: The Evidence From The al-Fatâwâ al-Khairiyya", *Land Tenure and Social Transformation in the Middle East* (ed. Tarif Khalidi), Beirut 1984, s. 397-408; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukukunda İctihad*, Ankara 1985, s. 199; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 132; *Fihrisü Mektebeti'l-Ezher: Fıkıhü'l-Haneî*, [baskı yeri ve tarihi yok], II, 217; Sabrina Joseph, "An Analysis of Khayr al-Din al-Ramlî's Fatawa on Peasant Land Tenure in Seventeenth-Century Palestine", *Arab Studies Journal*, VI/2-VII/1, Washington 1999, s. 112-127; H. Gerber, "Rigidity Versus Openness in Late Classical Islamic Law: The Case of the Seventeenth-Century Palestinian Muftî Khayr al-Din al-Ramlî", *Islamic Law Society*, V/2, Leiden 1998, s. 165-195.

ALİ PEKCAN

REMLÎ, Şehâbeddin

(شهاب الدين الرملي)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî el-Menûfî el-Ensârî (ö. 957/1550)

Şâfiî fakihî.

Mısır'da Menûfiye'ye bağlı Minyetülâtâr'a yakın Remle köyünden olup burası aynı adı taşıyan diğer yerlerden ayrılması için Remletülmenûfiyye (günümüzde Remletü Benhâ) diye anılır. Biyografisini veren öğrencisi Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, kendisinden övgüyle söz ederek Zekerîyyâ el-Ensârî'nin önde gelen talebelerinden ve devrinin tanınmış Şâfiî âlimlerinden olduğunu, Kahire'deki hemen bütün Şâfiî ulemâsının ondan veya talebelerinden ders aldığını, hocaları varken onun görüşlerine uyulduğunu belirtir. Şa'rânî, Remlî'nin, hocası Zekerîyyâ el-Ensârî'nin izniyle onun *Şerhu'r-Ravza* ve *Şerhu'l-Verde* adlı eserlerini gözden geçirip tashih ettiğini de yazar. Oğlundan ayırmak için Remlî el-Kebîr diye anılan Şehâbeddin er-Remlî, Ezher Camii ve Nâsiriyye Medresesi'nde ders verdi. Talebeleri arasında vefatından sonra kendi yerine öğretim halkasına oturan oğlu Şemseddin er-Remlî ile Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, Hatib eş-Şirbînî, İbn Hacer el-Heytemî, Necmeddin Muhammed b. Ahmed el-Gaytî, Nüreddin Ali b. Yahyâ ez-Ziyâdî, Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Gazzî, Nüreddin İbn Gânim el-Makdisî, Şemseddin el-Alkamî, Şemseddin el-Ma-

hallî gibi âlimler bulunmaktadır. Muhsin el-Emîn tarafından verilen bilgiye göre kendisinden faydalanıp icâzet alanlardan biri de Şehîd-i Sâni diye bilinen Şii âlimi Zeynüddin b. Ali el-Âmilî'dir. Buna karşılık Şehîd-i Sâni'nin Şemseddin er-Remlî'den ders aldığı dair Muhammed Ali Müderis'in kaydettiği mâlûmatın oğul Remlî'nin doğum tarihi yanında Şehîd-i Sâni'nin Kahire'ye 942 (1535) yılında geldiği göz önüne alındığında yanlış olduğu anlaşılır. Remlî 957 Cemâziyelâhiri başında (17 Haziran 1550) Kahire'de vefat etti. Kabri Meydânülkutn'da kendi adıyla anılan Câmiu'r-Remlî'nin içindedir (Ali Paşa Mübârek, IV, 246).

İlk kaynak olarak Şa'rânî ve ondan naklen Necmeddin el-Gazzî, Remlî'nin adını Şehâbeddin Ahmed, oğlunu da Şemseddin Muhammed b. Ahmed şeklinde kaydederek. Daha sonra Muhibbî, oğlu Muhammed b. Ahmed b. Hamza olarak zikredip dede adını Hamza diye verir. Ancak gerek kütüphane kataloglarında gerekse son dönem kaynaklarında Şehâbeddin er-Remlî'nin isim zinciri Ahmed b. Ahmed b. Hamza şeklinde verilerek dede adı Ahmed olarak zikredilmekte, baba ile oğlun eserleri de bazan diğerine nisbet edilmektedir. Birçok kütüphane kaydında isim zincirinin yukarıda anıldığı gibi verilmesi ilk biyografi kaynaklarının ihtisar amacıyla aradaki bir ismi almadıklarıyla akla getirmektedir. Ayrıca Gazzî, bir yerde Şehâbeddin er-Remlî'nin biyografisini verip diğer kaynaklarda olduğu gibi 957'de vefat ettiğini kaydeder (*el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 119-120). Diğer bir yerde ise Şehâbeddin Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî adıyla başka bir Şâfiî fakihini anarak babasının arkadaşı ve Zekerîyyâ el-Ensârî'nin talebesi olduğunu, 970 (1563) yılı dolaylarında vefat ettiğini ve *Şerhu Manzûmeti'l-Beyzâvî fi'n-nikâh*, *Şerhu'z-Zübed*, *Risâle fi şurûti'l-imâme*, *Şerhu Şurûti'l-vudû'* gibi eserleri bulunduğunu söyler (a.g.e., III, 111; İbnü'l-İmâd, VIII, 359). İlk dışında bu eserler Şehâbeddin er-Remlî'ye de nisbet edildiği gibi hakkında başka bilgi bulunmayan ikinci biyografi sahibinin gerçekte başka bir kişi olup olmadığı, başka biriyse aynı künye ve isim zincirine nisbet edilen eserlerin kime ait olduğu hususu ayrıca araştırılmaya muhtaçtır. Bu eserlerin adını müellifin oğlunun el yazısından okuduğunu belirten Gazzî'nin Şemseddin er-Remlî'nin eserlerini sayarken bizat onun el yazısından okuduğunu belirtmesi ve bunlar arasında babanın *Şerhu'z-*

Zübed, *Şurûti'l-imâme* adlı kitaplarını anması (*Luftû's-semer*, I, 80) iki şahsın aynı kişi olabileceğini düşündürmektedir. İsmâil Paşa da Zekerîyyâ el-Ensârî'nin talebesi olduğunu, 973'te (1565-66) öldüğünü belirttiği bu ikinci zatın adını Ahmed b. Ahmed b. Hasan (Hamza olacak) er-Remlî diye verir ve anılan üç eserin yanında *Fetahu'l-cevâd bi-şerhi Manzûmeti İbni'l-İmâd fi'l-fıkh*, *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân* adlı eserleri olduğunu kaydederek (*Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 145) Şehâbeddin er-Remlî'ye aidiyeti kesin bu iki kitabı da ona nisbet eder.

Eserleri. 1. Şerhu Muqaddimeti'z-Zâhid. Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed ez-Zâhid el-Misrî'nin tahâret, namaz, zekât, oruç ve hac konularını kapsayan ve *Sittûn mes'ele fi'l-fıkh* olarak da anılan eseri üzerine yazılmıştır (Bulak 1287; Abdülkerîm Kerîmüddin 'ed-Dimyâtî el-Matârî'nin hâşiyesiyle birlikte, Bulak 1291; Kahire 1292, 1304, 1307, 1366/1947; Ahmed el-Meyhî en-Nu'mânî'nin hâşiyesiyle birlikte, Bulak 1291; Kahire 1298, 1303, 1306; Mekke 1302). Abdurrahman el-Mekâvî el-Gazzâlî bu şerhe *Dürerü'l-fevâ'id 'alâ Şerhi Muqaddimeti'z-Zâhid* adıyla bir hâşiye yazmıştır (Hidâviyye Ktp., nr. 1623). Brockelmann birçok kaynak ve kütüphane kaydının aksine bu eseri müellifin oğlu Şemseddin er-Remlî'ye nisbet etmektedir (*GAL Suppl.*, II, 112). **2. Fetâva'r-Remlî.** Müellifin oğlu Şemseddin tarafından fıkıh kitapları sistematiğine göre düzenlenen eserin yazma nüshalarında müellif olarak bazan baba, bazan oğul gösterilmiş, önce oğlu adına (İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Fetâva'l-kubrâs*ının kenarında, Kahire 1308, 1329), daha sonra kendisine nisbet edilerek (nşr. Muhammed Abdüsselâm Şâhin, Beyrut 1424/2004) basılmıştır. Eser Ahmed b. Abdülfettâh el-Mücîrî el-Melevî tarafından ihtisar edilmiştir (Hidâviyye Ktp., nr. 1523). Öğrencilerinden Hatib eş-Şirbînî de onun fetvalarını bir ciltte toplamıştır (Hidâviyye Ktp., nr. 1709). **3. Hâşiyetü Esne'l-me'tâlib şerhu Ravzî't-tâlib.** Muhyiddin en-Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibin*'ine İbnü'l-Mukrî el-Yemenî tarafından yapılan *Ravzü't-tâlib* adlı muhtasara Zekerîyyâ el-Ensârî'nin yazdığı *Esne'l-me'tâlib şerhu Ravzî't-tâlib* isimli şerh üzerine kaleme alınmıştır (Kahire 1301, 1313; nşr. Muhammed Muhammed Tâmir, I-IX, Beyrut 1422/2001). Remlî'nin şerhin kenarına yazdığı hâşiyeyi Muhammed b. Ahmed eş-Şevberî ayrıarak kitap haline getirmiştir. **4. Şerhu Manzûmeti'bni'l-İmâd** (*Fethu'l-Cevâd bi-şerhi*